

was. Hij vernam dat de gemeente zeer klein was en grotendeels bestond uit handwerkslieden en armen. De meeste lutherse kinderen waren gedoopt in de hervormde kerk en waren na het volgen van de catechisatie als leden van deze kerk aangenomen. Ook sprak hij met de president-kerkvoogd van de hervormde kerk, de heer Van der Feltz. Deze zorgde er voor, met instemming van de predikanten, dat hij op zondagavond voor zijn kerkdiensten gebruik zou kunnen maken van de Grote hervormde kerk. Bovendien mocht hij deelnemen aan de wekelijkse bijeenkomsten van de drie hervormde predikanten aldaar.

Hij was zeer tevreden over zijn werk in Zaltbommel. De gemeentelieden hadden zijn diensten zeer trouw bezocht, met uitzondering van de buitenleden, voor wie de afstand naar de stad in het algemeen te groot was. Men had hem tijdens het huisbezoek meestal zeer vriendelijk ontvangen. Op 15 juni 1828 had hij zijn verblijf in Zaltbommel besloten met een preek naar aanleiding van Johannes 14 vs.27 over 'den vrede, die Jezus aan zijne volgelingen schenkt'.³⁸

Daarna vertrok hij niet naar Tiel, zoals de oorspronkelijke afspraak was, omdat hij inmiddels een beroep had ontvangen naar Brielle en Hellevoetsluis. Hij begon zijn predikantswerkzaamheden aldaar na zijn inzegening tot predikant op 10 augustus 1828. Aangezien men niet in staat was een opvolger te betalen bleef Zaltbommel vacant en afhankelijk van de hoofdgemeente 's-Hertogenbosch. In 1885 werd de filiaal-gemeente Zaltbommel opgeheven.³⁹

Wij zagen reeds dat de proponent K.N. Meppen voor een half jaar naar *Leerdam* zou worden gezonden. Hij werkte daar van 30 maart tot 21 december 1828 en verrichtte zijn arbeid tot grote tevredenheid van zowel de synodale commissie als de kerkenraad.⁴⁰ In 1829 nam hij een beroep aan naar Winschoten. In 1830 werd te Leerdam opnieuw een proponent aangesteld, te weten A.G.A. Gebing, die vanwege problemen van psychische aard zijn werk alweer in het volgende jaar moest beëindigen. Leerdam heeft in de jaren daarna geen 'echte' predikant gehad; bovendien was er weinig continuïteit in de geestelijke verzorging van de gemeente.⁴¹

Aangezien Holtzapffel niet naar *Tiel* kon komen in verband met zijn beroep naar Brielle en Hellevoetsluis besloot de synodale commissie de proponent J.L.F. de Meijere daarheen te zenden. Hij begon zijn ambtswerk op 24 augustus 1828. Begin 1829 werd hij naar Pekela beroepen, alwaar hij in de loop van dat jaar zijn intrede deed.⁴²

Hoewel Tiel graag een opvolger voor hem wilde hebben was dit vanwege de te hoge kosten niet mogelijk. Bovendien werd de reeds genoemde Sint Caeciliakapel in 1830 gebruikt door de schutterij

³⁸ Het voorgaande is ontleend aan een brief van Holtzapffel d.d. 17 juni 1828 en een afschrift van zijn 'journaal'; zie Not. sc, 2 aug. 1828.

³⁹ A. Vos, Zaltbommel, 57, 59.- In *Hoe het Lutherde*, dl. 1, 112, wordt door C.Ch.G. Visser ten onrechte de indruk gewekt dat Zaltbommel pas in 1850 als filiaal-gemeente werd opgericht.

⁴⁰ Not. sc, 17 apr. 1828.

⁴¹ Not. sc, 20 okt. 1827 en 16 apr. 1828; *Overzicht* 1819-1843, 148; *Hoe het Lutherde*, dl. 2, Woerden 1997, 166.

⁴² Not. sc, 17 apr. 1828.